

OP HEETERDAAD

Wat we bij de hiernevens afgedrukte mooie foto's te vertellen hebben zal den lezer zeker minder interesseeren dan de reproducties zelf. Want het zijn bijna zonder uitzondering momenten uit het dierenleven, zooals ze zich in onzen tuin, aan een kampongheg, of bij een boschrand te kust en te keur aan ons oog voordoen, mits we de oogen goed den kost geven.

Onder voorbehoud, dat hij zich niet door tegenslag met het weer en ongunstige belichting, of door andere moeilijkheden laat afschrikken, kan een amateur-fotograaf zelfs met een kleine camera heel wat bereiken; er is echter zooals gezegd veel geduld noodig om het zoover te brengen als de heer H. OVERBECK uit Djokjakarta, aan wien wij het meerendeel dezer opnamen te danken hebben en die ons toestond er gebruik van te maken.

De eerste foto toont ons een prachtexemplaar van den atlaskever, *Chalcosoma atlas* L., zooals hij door den fotograaf in 't zonnetje tegen een omgevallen boomstam werd betrapt. Zooals men weet, is dit een van de grootste Dynastidae of goliathkevers van onzen archipel. Hij is in hoofdzaak glimmend zwart van kleur met groenen metaalglans op de dekschilden, en gewapend met 4 zeer gevaarlijk uitziende haken: één reusachtige, naar boven gekromde, voorop den kop en 2 bijna even groote aan iederen kant van het borststuk, plus nog een derde — kleinere — in 't midden. De larven (engerlingen) en poppen van deze soort brengen hun ontwikkeling door in de duisternis van rottend hout of ander plantaardig afval, en volgens LEEFMANS¹⁾ soms ook in composthoopen van vergane plantenresten en mest. De volwassen kevers krijgt men nogal eens te zien, vooral als ze op het licht van een sterke elektrische lamp afkomen. Op het erf van het bekende Radiumhotel op Kamodjang (bij Garoet) zagen wij ze indertijd 's avonds luid gonzend in het licht van zoo'n lantaarn rondvliegen; den volgenden morgen zaten er dan wel eens 2 of 3 van die zware brommers, verstijfd en verkleumd van de kou, heelemaal bovenin de mast tegen het hout — onder de lamp zelf — aan gedrukt; 't duurde dan een poos voor de opkomende zon ze uit hun verdooving had wakker gemaakt.

Fig. 1. *Chalcosoma atlas*, mannetje.

[foto H. Overbeck, Kamodjang.]

¹⁾ Korte Meded. Inst. v. Plantenziekten, 15, 1931, blz. 8.

De tweede afbeelding toont ons een bijna volgroeide rups van den atlasvlinder (*Attacus atlas* L.), in omgekeerde houding met de buikpooten hangend aan een takje van een a d v o k a a t-struikje (*Persea gratissima*). Duidelijk is de bizarre vorm van deze rups op de foto te zien, waarbij we wijzen op de harde zadelvormige verhevenheid op het 4de achterlijfssegment en de serie vleezige, naar achteren gerichte, uitsteeksels op de meeste rugsegmenten, die zoo karakteristiek zijn voor deze soort. Het meest opmerkelijke van deze foto is echter de prachtige „nabootsende” overeenstemming, die er bestaat tusschen de serie buikpooten — waarvan er 4 duidelijk zichtbaar zijn — en de bladsteeltjes van het advokaat-takje juist daarboven. Wie zal zeggen of onze rups zich daardoor ook aan de oogen van andere wezens dan die van den mensch weet te onttrekken? En juist die mensch heeft haar ontdekt!

Fig. 2. Rups van den atlasvlinder (*Attacus atlas*) op een advokaat-
foto H. Overbeck, Kamodjang.] struikje.

en hij maakte kort na elkaar de twee foto's, die hierbij gevoegd zijn. Het wijfje zit boven, haar echtvriend onder; ze wilden niets meer van elkaar weten, want dien zelfden middag was het mannetje verdwenen. Wat op deze foto mooi opvalt, is dat de donkere scheidingslijn, welke over het midden van voor- en achtervleugel loopt, en de beide voorvleugel-toppen met elkaar verbindt, in de natuurlijke rusthouding van den vlinder één doorlopende streep vormt. Zetten we nu zoo'n vlinder voor onze verzameling op „zooals het hoort”, dan is deze treffende bijzonderheid wel heel ruw verstoord!

Nu we het toch over liefdesverhoudingen en rustpoozen in het dierenrijk hebben, geven ons ook de volgende foto's aanleiding tot enkele opmerkingen. Op fig. 5

Op fig. 3 en 4 zien we een paartje van den kenarivlinder, *Cricula trifenestrata* HLFR. De diertjes werden op een beschaduwde plek in paring aangetroffen, maar daar de belichting onvoldoende was voor een goede kiek, werd het paartje voorzichtig met takje en al „afgeplukt” en in den morgenzon tegen een bilikken wand vastgemaakt. Ook hier trof den waarnemer de gelijkenis met een blad,

en 6 zien we de echtverbintenis van twee kleine, scherp geteekende nachtvlinder-soorten, van een type, dat ieder wel eens gezien zal hebben; het zijn zg. glas- of

Fig. 3. *Cricula trifenestrata*. Het mannetje zit dwars op het takje (links beneden); let op de lijn, die de vleugeltoppen verbindt.

[foto's H. Overbeck/]

Fig. 4. Dezelfde vlinders, eenigen tijd later. Het wijfje doet verschrikt.

[Kamodjang.]

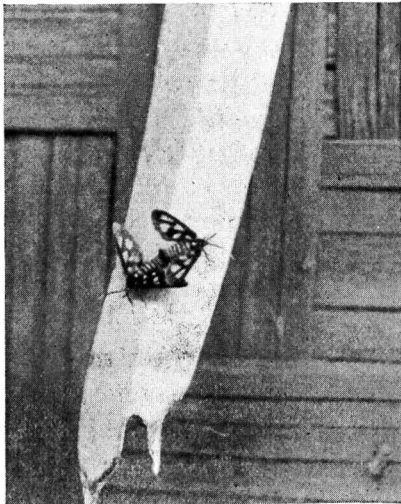

Fig. 5. Paartje van *Syntomis hübneri* BSD.
[foto H. Overbeck, Kamodjang.]

overhangende bladeren van struiken; de fotograaf ontdekte ze dan ook, doordat de vleugelpunten buiten het blad uitstaken. De vereeniging van deze Syntomiden

wespvindertjes, *Syntomidae*, die wel iets aan wespen doen denken vanwege het feit, dat de vleugels grootendeels onbeschubt en glashelder doorzichtig zijn. Overdag vliegen ze onbeholpen in de zonneschijn tusschen het gras rond en doen hun naam van nachtvlinder dus geen eer aan. Het meerendeel van de Javaansche soorten dezer familie—het zijn er heel wat!—is heldergeel met zwart, of oranje-rood en en een enkele keer donkerblauw van kleur, zoodat ze onmiddellijk opvallen. Bij het linksche stelletje (fig. 5), een van de gewoonste onder de kleine soorten, nl. *Syntomis hübneri* BSD., zit het mannetje links-onder, op de volgende foto 6 van *Syntomis baiaea* SWINH. is het sexe-verschil heel duidelijk en vooral bij het veel kleinere mannetje valt de gelijkenis met een wesp meer op dan bij de andere soort. De heer OVERBECK weet te vertellen, dat deze vlindertjes tijdens de paring altijd zeer verborgen plaatsen opzoeken, meestal onder

is altijd een zeer innige en kan soms uren duren; ze zijn niet zeldzaam, vooral in hogere streken, en ondanks dat verstoppertje spelen treft men ze toch dikwijls in 't vrije veld aan.

Op fig. 7 herkennen we dadelijk onzen meest algemeenen djerboekvlinder, ook wel „pastoor” genoemd en bekend onder den naam van *Papilio memnon* L. Dit huwelijk geeft wel heel mooi het groote verschil in kleur en teekening weer tusschen de beide geslachten! Zooals men weet, is het mannetje van *P. memnon* bijna heelemaal zwart; in onze tuinen zien we ze dikwijls als zwarte lappen

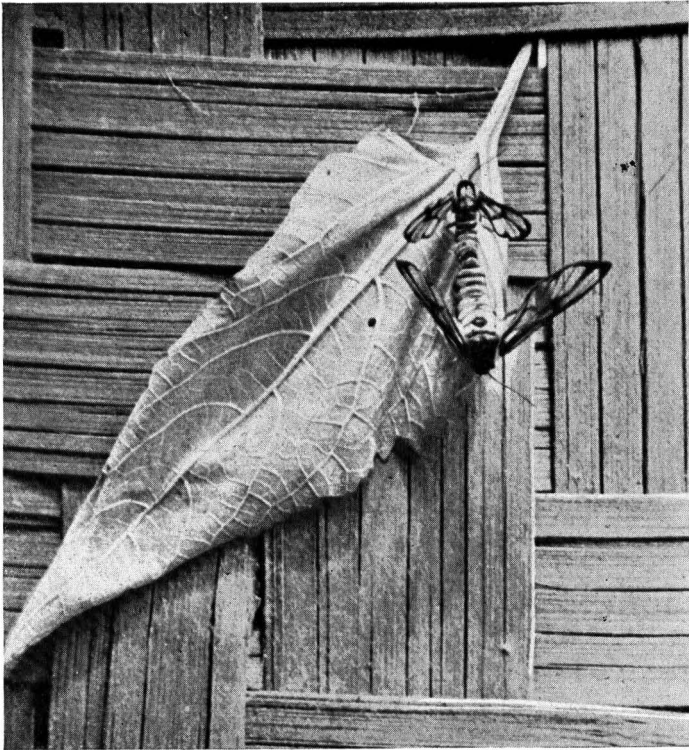

Fig. 6. Een paartje van *Syntomis baiaea* SWINH.

[foto H. Overbeck, Kamodjang.]

maals zwart; in onze tuinen zien we ze dikwijls als zwarte lappen langs de paggers en over de bloemperken fladderen. De wijfjes zijn wat minder bekend, omdat ze veel lichter van kleur en heel anders geteekend zijn en daardoor licht met verwante soorten verward kunnen worden. Zonder nu al te veel in details te vervallen kunnen we zeggen, dat er minstens 3 verschillende vormen van wijfjes voorkomen, waarvan er één merkwaardig genoeg sierlijke staarten aan den rand der achtervleugels draagt. Bij de hier afgebeelde vrouwelijke vorm *hiera* JORD. is dit vleugelpaar gewoon afgerond en rijkelijk wit, zwart en grijs geteekend. Die vormen komen doorelkaar voor, maar zijn niet alle even gewoon.

Merkwaardig is nu, dat *Papilio*'s, evenals andere dagvlinders, ook gepaard rondvliegen, en daarbij wordt of het mannetje, of het wijfje op sleeptouw genomen, zoodat een van beiden een geheel passieve rol speelt tijdens de vlucht. De heer OVERBECK, die ook deze mooie foto wist te maken (jammer, schrijft hij, is het geen kleurenfoto geworden!) merkte op: „dat als het mannetje wegvloog, het het wijfje—het kan ook andersom geweest zijn—achter zich aan sleepte, welke laatste echter de vleugels samengevouwen hield, zoodat het geheel er uitzag als een vliegtuig met een reusachtig achterroer”. Als we er op letten, kunnen we tal van andere vlinders op deze manier samen de huwelijksreis zien maken; bij de slanke *Papilio coon*—die zoo feilloos de kronkelende loop van een boschbeek kan volgen in haar vlucht—heb ik het twee maal gezien, eens aan de Tjisolok (Wijnkoopsbaai) en onlangs weer aan den voet van de Sanggaboeara, bij Buitenzorg. Maar daar hier de sexen al heel weinig in uiterlijk verschillen, was 't moeilijk vast te stellen wie nu eigenlijk de leiding had.

Op onze foto is het mannetje vermoedelijk het eerst neergestreken, en *hij* zou dus zijn zware last getorst hebben, want zijn vleugels worden door die van het wijfje voor een goed deel bedekt. *Papilio memnon* is dus een mooi object om dit vraagstuk op te lossen. Wie wil hier nu eens aandacht aan besteden?

Lezers van dit tijdschrift weten wel, dat het fotografeeren van levende slangen niet zoo moeilijk behoeft te zijn, maar de vlugge draakjes zijn nog maar weinig in hun natuurlijke omgeving op de film vastgelegd en daarom lijkt het ons goed ook de hierna afgebeelde foto's 8 en 9 aan de vergetelheid te ontrukken. Op Java

komen ongeveer 5 soorten van draakjes (*Draco*) voor, waarvan er enkele nog zeer onvoldoende bekend zijn; de twee gewoonste zijn *Draco volans* L., en de veel grootere *D. fimbriatus* KUHLE; maar ieder, die wel eens een blik heeft geworpen in de bekende heldergroene doozen met „allerhande”, die onze commercieele broeders aan den ingang van 's Lands Plantentuin ten verkoop aanbieden, weet, dat er tusschen de slecht opgespannen vlinanders, klappertorren, schorpioenen en klabangs bijna altijd ook één of

meer draakjes in die doozen prijken. Ze vinden gretig aftrek, vooral bij Amerikanen — die niet beseffen dat ze een kat in de zak gekocht hebben — en 't is daarom in 't geheel niet te verwonderen, dat diersoorten, die sedert jaar en dag van eenzelfde vindplaats worden weggevangen, langzamerhand verdwijnen. Het heet, dat *Draco volans* vroeger overal in den Plantentuin zeer algemeen was, maar tegenwoordig ziet men ze daar slechts zelden, — op de erven van oude huizen des te meer!

Op onze foto's komt de typische houding van deze acrobaten goed tot uiting. Het rechtsche exemplaar heeft de kop omgewend en is gereed om bij 't minste onraad een paar decimeter verder omhoog te schieten. De eigenaardige driehoekige keelzak, die de draakjes steeds met een snelle spierbeweging uit- en in flappen

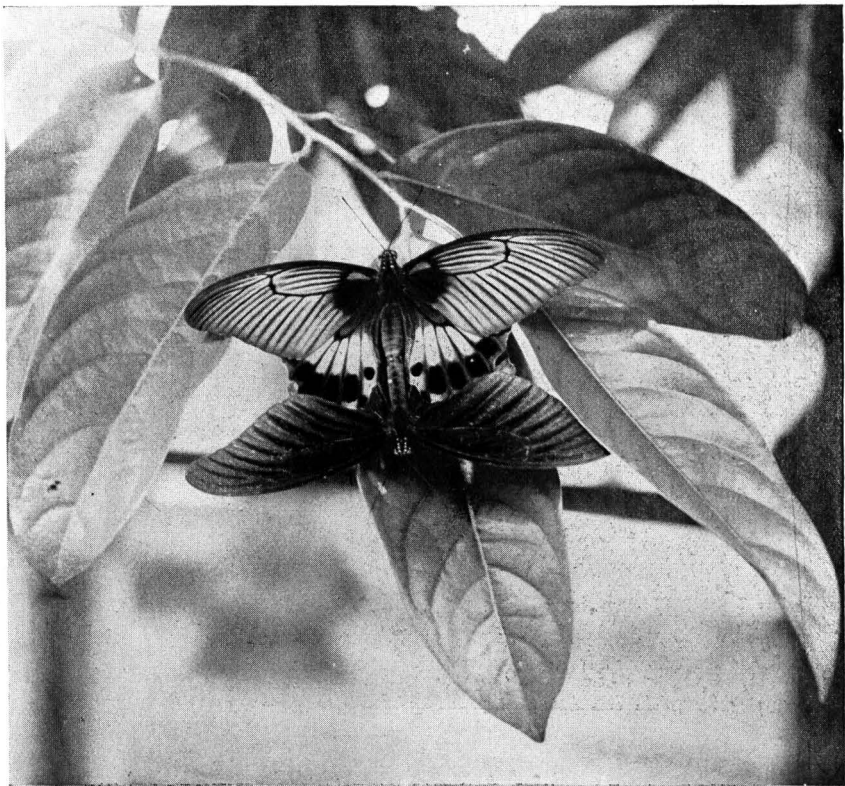

Fig. 7. *Papilio memnon* L., in copula. Het wijfje (boven) bedekt met haar achtervleugels een groot deel van die van haar partner.

[foto H. Overbeck, Djokja]

onder het voortbewegen, is hier helaas niet te zien, maar het afgebeelde exemplaar is waarschijnlijk een wijfje. Bij het mannetje van *D. volans* is die driehoekige huidplooï heldergeel en zéér lang en puntig, terwijl het wijfje een veel korter en felblauw gekleurd uitsteeksel draagt. Bij andere soorten

Draco ?fimbriatus, tegen zijn boomstam.
[foto's H. Overbeck].

Fig. 9. *Draco ?fimbriatus*, op het punt omhoog te schieten.
[Djocja.

is dat keeltongetje weer anders van vorm en tint, soms zelfs bloedrood, en de kleur is bijna altijd karakteristiek voor de soort.

In jg. 4 (1915), blz. 97-99 van dit tijdschrift heeft Dr S. LEEFMANS in een uitvoerig artikel allerlei bijzonderheden uit het leven van de javaansche *Draco*-soorten vastgelegd, terwijl H. SCHROO Jr op blz. 62 van jg. 6 (1917) een en ander over het eierleggen van een vliegend draakje mededeelt. Wij hopen in dit tijdschrift nog eens op deze diertjes terug te komen.

Buitenzorg.

M. A. LIEFTINCK.